

13. Сідун В. А., Пономарьова Ю. В. Економіка підприємства: Навч. пос. – Київ: Центр навч. літератури, 2006. – 436 с.
14. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.

Надійшла 27.03.2009

УДК 330

К. В. САВЧЕНКО, В. Г. БОРОНОС
Сумський державний університет

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕРОЗПОДІЛУ РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Висвітлено підходи до розвитку банківської системи України в умовах забезпечення структурної перебудови національної економіки на інноваційній основі. Зосереджено увагу на недоліках існуючої моделі кредитного перерозподілу ресурсів в Україні. Запропоновано створення спеціального банківського інституту, що матиме на меті пільгове кредитування процесів, пов'язаних з реалізацією інноваційного потенціалу національної економіки.

Approaches to development of the banking system of Ukraine in the conditions of providing of structural alteration of national economy on innovative basis are reflected. Attention is concentrated on the lacks of existent model of credit redistribution of resources in Ukraine. The offer is the creation of the special bank institute that will have for an object favourable crediting of processes, related to realization of innovative potential of national economy.

Актуальність дослідження. Практичний досвід засвідчує, що ефективність використання науково-технічних досягнень залежить, насамперед, від того, якими методами, за рахунок яких ресурсів здійснюватиметься соціально-економічний розвиток країни на кожному окремому етапі. Тому важливою передумовою вирішення поставленого завдання ефективного розвитку інноваційного потенціалу національної економіки є використання адекватних фінансових форм перерозподілу ресурсної складової такого потенціалу з урахуванням особливостей їх функціонування.

Надзвичайно важливу роль в загальному фінансовому механізмі реалізації інноваційного розвитку відіграють кредитні інструменти, що забезпечують можливість інноваційно активних економічних агентів перерозподіляти ресурси на свою користь. Існуючий стан кредитування банківською системою економіки України в цілому характеризується недостатньою спрямованістю на інвестиційне забезпечення довгострокових інноваційних процесів, необхідних для здійснення технологічної трансформації національної економічної системи.

Таким чином, дослідження питань розвитку банківської системи України в світлі необхідності забезпечення адекватного перерозподілу ресурсної складової інноваційного потенціалу національної економіки заслуговує на визнання своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам фінансово-кредитного забезпечення інноваційних процесів останнім часом присвячена досить велика кількість наукових досліджень та публікацій. Серед них можна виділити роботи В. Александрової, Т. Васильової, В. Гейця, В. Зимовця, М. Крупки, О. Лапко, О. Орлюк, С. Онишко та ін. Значна частина таких досліджень зосереджена на аналізі забезпечення фінансовими ресурсами інноваційного розвитку і в основному присвячена питанням бюджетного фінансування науково-технічної діяльності. Крім того, спільною рисою багатьох публікацій є розгляд кредитних ресурсів лише в якості одного із джерел формування інвестиційно-інноваційного капіталу, тоді як роль банківської системи в зазначених процесах має більш глибокий характер.

Отже, до невирішених раніше складових охарактеризованої проблеми можна віднести, по-перше, необхідність розгляду інноваційних процесів в економіці як реалізації інноваційного потенціалу національної економіки з виокремленням його ресурсної складової, по-друге, орієнтація вітчизняної банківської системи на забезпечення ефективного перерозподілу такої ресурсної складової.

Метою статті є визначення напрямків розвитку банківської системи України в контексті забезпечення перерозподілу ресурсної складової інноваційного потенціалу національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Реалізація інноваційного потенціалу національної економіки в сучасних умовах потребує суттєвого перерозподілу коштів за технологічною структурою економіки. В економіках перехідного типу фінансові джерела структурної перебудови економіки існують, але відсутніми є механізми їх мобілізації, система перерозподілу у міжгалузевому розрізі, збалансована державна політика у цій сфері.

Ефективна структурна політика визначається великою мірою інституціональними факторами, здатними мобілізувати нетрадиційні фінансові ресурси. В доповіді Світового банку «Making Development Sustainable» [1] зазначено: «Економічна історія знає багато прикладів, які повністю підтверджують ідею, що фінансовий розвиток здійснює фундаментальний вклад в економічне зростання». Серед чинників, які

визначають вплив фінансової системи, першочергове значення має рівень кредитної активності.

Для задоволення поставлених задач банківська система країни має бути удосконалена шляхом адаптації до вимог, викликаних самим характером зазначених змін.

Перш за все, плата за користування кредитними ресурсами повинна визначатися з урахуванням особливостей процесів, що фінансуються: тривалості інвестиційного періоду до появи відповідних економічного та соціального ефектів, їх розміру та розподілу в часі. Це передбачає, що сплата відсотків за кредит не буде призводити до погіршення фінансового стану конкретних виконавців інноваційних процесів. В даному випадку плата за користування кредитом, крім своєї безпосередньої функції забезпечення стабільного функціонування банківської системи, покликана виконувати також роль інструменту управління розвитком економіки через стимулювання отримувачів кредитних ресурсів до підвищення приросту прибутку за допомогою впровадження інновацій.

Звичайно, це функція центрального банку – регулювати процентну політику комерційних банків – і, як свідчить досвід передових країн світу, саме він визначає основні засади кредитної політики в напрямку стимулювання інноваційного розвитку. Однак, аналіз ситуації в Україні показує, що зміна ставок за кредитами комерційних банків досить слабо корелює зі змінами в процентній політиці НБУ. В результаті цього надзвичайно складно проводити цілеспрямовану системну кредитну політику, виникає потреба в зміні існуючого механізму шляхом створення спеціального банку для кредитування відповідних трансформаційних процесів.

З іншого боку, на передній план виходить необхідність банківської системи забезпечити перерозподіл фінансових, а за їх допомогою і інших економічних ресурсів, у сфері з найбільшою ефективністю діяльності, що функціонують на основі нових технологій. Особливо це важливо для України з огляду на те, що структура вітчизняної економіки орієнтована на отримання доходу від експлуатації природно-ресурсного потенціалу, а не від виробництва високотехнологічних товарів кінцевого споживання.

Відсутність дієвого механізму перерозподілу ресурсів, по-перше, сприяє низькій конкурентоспроможності більшості сфер діяльності, по-друге, створює можливість кредитування економіки галузями, що виробляють високоліквідну але низькотехнологічну продукцію. Існуючі механізми використання ресурсної складової економічного потенціалу не стимулюють технологічних зрушень, оскільки вони не заохочують до перетворень, а орієнтують на поточне споживання ресурсів. Крім того, не відбувається централізація фінансово-кредитного управління розвитком економіки, що погіршує керованість відповідних процесів та не забезпечує їх цілеспрямованості.

Отже, виходячи з необхідності адекватної трансформації банківської системи, ми пропонуємо створення спеціального банку як організаційно-економічної форми централізованого фонду фінансових ресурсів, кошти якого будуть витрачатися на зазначені цілі. Мова йде не просто про перехід до банківського кредитування інноваційних процесів, а про принципово інший підхід до фінансового управління розвитком економіки.

Щодо назви такого банку, тобто зовнішньої форми, існує досить багато варіантів: інвестиційний банк [2, 3]; інноваційний банк [4]; банк реконструкції та розвитку [5, 6] та ін. Проте, на нашу думку, визначальним моментом в цьому питанні має бути саме сутнісна характеристика процесів акумулювання та витрачання коштів такого банку, яка б відображала кредитний характер таких перерозподільних відносин. Тому це має бути суто банк розвитку – кредитна інституція, що забезпечує компроміс між метою довгострокового інноваційного розвитку економіки та націленістю банківської системи на отримання прибутку в осяжному майбутньому.

Створення такого банку, насамперед, покликано вирішити проблему врегулювання ставок за кредитами для інноваційних потреб. Звичайно, одним з найдієвіших методів управління перерозподілом ресурсів з боку банківської системи є встановлення пільгових процентних ставок за кредитами на дані цілі поряд зі звичайним режимом кредитування решти напрямків. Встановлення пільгових ставок для всіх банків, що кредитують інноваційні проекти та програми, є складним завданням, оскільки приватні власники таких банків не зацікавлені в зниженні свого доходу. Як правило, в ринковій економіці вищі ризики інвестування зумовлюють і вищі процентні ставки. Власне, ідея створення державного банку розвитку полягає в тому, що держава в його особі візьме частину ризиків на себе і забезпечить перспективні проекти фінансами на прийнятних умовах (процентна ставка не повинна значно перевищувати облікову ставку НБУ).

Оскільки мова йде про пільгове кредитування, то важливо дотримуватися певних принципів такого кредитування. Насамперед, слід пам'ятати, що пільгове кредитування матиме позитивний ефект лише за умови його обмеженого та цільового використання як за кількістю претендентів, так і за часовим періодом. Необхідні стратегічні зміни у фінансово-кредитній політиці, спрямовані на диференціацію пільгового кредитування чи ставок рефінансування підприємств з різним інноваційним рівнем виробництва.

Має значення відпрацьованість механізму надання пільгових кредитів: пільгові кредити повинні надаватися лише тим суб'єктам, які спроможні їх ефективно використати та вчасно повернути. Крім того, надання пільгових кредитів повинно мати певні часові межі, тобто використовуватися лише в ті періоди, коли це необхідно для прискореного розвитку економіки.

При цьому, пільгова кредитна підтримка зазначених процесів повинна відбуватися виключно в рамках загального програмно-цільового методу фінансування. В даному випадку, розмір пільги – зниження відсотків за користування кредитними ресурсами – має визначатися у вигляді діапазону відсоткових ставок в межах облікової ставки НБУ, виходячи з пріоритетності конкретної програмної цілі щодо досягнення головної цілі (табл. 1).

Небажання комерційних банків інвестувати в інноваційні проекти, пов'язане з пріоритетністю задоволення потреб видимого майбутнього, що потребує створення механізму, який би формував економічну зацікавленість інвесторів в довгострокових ефектах.

Таблиця 1

Визначення пільгових відсоткових ставок за кредитами банку розвитку

Ранг цілі	Інтервал значень пріоритетності	Діапазон відсоткових ставок, % від облікової ставки НБУ
1	0,91 – 1	0 – 20
2	0,81 – 0,9	
3	0,71 – 0,8	21 – 40
4	0,61 – 0,7	
...
10	0 – 0,1	81 – 100

Зацікавити банки вкладати в довгострокові та ризикові проекти іноді пропонують, наприклад, «шляхом зниження оподаткування прибутків інноваційних банків та введення квот на інноваційні кредити на основі їх безпроцентного погашення» [7]. Проте, безпроцентними такі кредити можуть бути лише для отримувачів, для банку ж з метою його мотивації до таких операцій повинна бути передбачена певна державна гарантія.

Висновки. Отже, запропоновані підходи до розвитку банківської системи сприятимуть як забезпеченню потреб в додаткових коштах для здійснення інноваційної діяльності, так і перерозподілу ресурсної складової інноваційного потенціалу національної економіки до найбільш передових у технологічному відношенні виробництв. Це дасть змогу значно пожвавити процеси, що відбуваються на всіх стадіях інноваційного розвитку.

Подальших досліджень потребують питання комплексної взаємодії банку розвитку з іншими елементами механізму підтримки інноваційних процесів, що забезпечуватиме системний вплив на реалізацію інноваційного потенціалу національної економіки.

Література

1. Making Development Sustainable: The World Bank Group and the Environment. 1994. — Washington, D. C. : World Bank, 1994. – 270 p.
2. Пампура О. И. Управление инновационным процессом в промышленности.– Донецк: ИЭП НАНУ, 1997. – 364 с.
3. Пшик Б. І. Інвестиційне кредитування: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. – Л.: ЛБІ НБУ, 2005. – 292 с.
4. Кузнецова А. Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності: Монографія. – Л.: Львів. банків. ін-т НБУ, 2004. – 279 с.
5. Фінансово-кредитні методи державного регулювання економіки: Монографія / За ред. А. І. Даниленка. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 415 с.
6. Васильєва Т. А. Банківське інвестування на ринку інновацій: Монографія. – Суми: Вид-во СумДУ, 2007. – 513 с.
7. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). – К.: Феникс, 2004. – 560 с.

Надійшла 26.03.2009